

indicare. Ac propterea D. Thomas, dicta q. 36, art. 2, non admittit illum modum loquendi, sed explicat illud *principaliter*, id est, *a se, Filius vero a Patre*. Atque eodem modo explicandum putavit Torres ibi, quod nomine Hieronymi in expositione symboli ad Cyrillum (quæ est Epist. 18, in tom. 9,) dicitur: *Spiritus sanctum proprie procedere a Patre*, tamen paulo inferius in eadem Epistola dicitur: *Spiritus sanctum proprie et vere de Patre, Filioque procedere*. Ad confirmationem respondeatur, imprimis parum referre, quod productio immediata non fuerit Patri necessaria ad distinctionem realem ab Spiritu sancto, nam per se necessaria est ex vi naturæ, et modo subsistendi talis personæ. Deinde dicitur, neque fuisse possibilem aliam personam Spiritus sancti præter eam, quæ nunc est, neque hanc potuisse esse sine immediata emanatione ab omnibus prioribus personis, et præsertim a prima, et ex hac parte fuisse necessariam illam immediatam productionem Patris ad distinctionem a tertia persona, vel potius ad multiplicationem trium personarum. Alia vero, quia in illa confirmatione tanguntur, satis ex dictis expedita sunt.

11. *An Spiritus sanctus sit eodem modo a Filio, quo a Patre.*—Tandem hinc solvenda est quæstio, quam attigit Rusticus Cardinalis in disputatione contra Acephalos, tom. 4, Bibliothecæ, in qua dicit non satis sibi esse perspectum, an Spiritus sanctus eodem modo procedat a Filio, quo a Patre. Refert autem, quosdam dixisse, non procedere eodem modo, et ibi in margine citatur D. Thomas, quæst. 10, de Potentia, art. 4, ad 5, sed ibi solum ait D. Thomas Spiritum sanctum non procedere a Filio eo modo, quo Filius a Patre, quia non per generationem, quod longe diversum est. Unde mihi absolute videtur dicendum, eodem modo procedere Spiritum sanctum a Patre et Filio, quia immediate, per se, ac per modum amoris. Quamvis virtus producendi non eodem modo sit in Filio, quo in Patre. Sicut omnes tres personæ eodem modo creant, licet virtus creandi non eodem modo sit in ipsis quantum ad modum originis.

CAPUT IV.

AN ETIAM SECUNDUM RATIONEM PATER, ET FILIUS IMMEDIATE PRODUCANT SPIRITUM SANCTUM.

1. *Prima opinio.*—Hanc questionem moveo propter quamdam opinionem Ochami, et

Gabrielis, in 1, distin. 12, quam aliqui moderni multis argumentis suadere conantur. Aiunt enim, dari quoddam constitutum, immediate subsistens, et constans ex essentia, et relatione spirationis activæ, quod est prius origine, quam persona Spiritus sancti, et immediatum principium ejus. Est autem realiter commune Patri, et Filio per identitatem cum illis, cum distinctione rationis, et ideo Pater, et Filius producant Spiritum sanctum, quatenus sunt hoc constitutum. Unde fit, ut secundum rationem mediate producant Spiritum sanctum. Sicut tres personæ creant, quia sunt hic Deus, qui immediate creat.

2. *Fundamenta.*—Fundamentum hujus sententiæ est, quia Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus sancti, ergo sunt unus spirator, ergo datur unus spirator communis Patri, et Filio, quia nisi detur unum quid singulare, et individuum, pro quo hic spirator supponat, non apparet, quomodo Pater et Filius possint esse unus numero spirator. Ergo immediate, ac per se primo hic spirator producit Spiritum sanctum, Pater autem, et Filius solum quatenus sunt ille spirator communis. Secundo, quia Spiratio activa est una communis Patri, et Filio, ergo etiam hic spirator est unum constitutum commune Patri, et Filio, ergo secundum rationem illud est immediatum principium Spiritus sancti, non Pater, et Filius, quatenus tales sunt. Antecedens supra probatum est. Consequentia vero multis modis probatur. Primo quia abstractum, et concretum in Deo sunt idem. Secundo quia spiratio illa subsistens est, tum quia includit essentiam, tum etiam, quia omnis proprietas in Deo existens, est subsistens. Tertio a simili, et a paritate rationis, quia omnes aliæ relationes divinæ habent sua concreta adæquata, quæ constituunt, et cum quibus convertuntur. Et alia similia argumenta multiplicantur, quæ destructo fundamento istorum facile per se ruunt.

3. *Vera sententia.*—Hanc sententiam ego falsam existimo, et contra S. Thomam, 1. p. q. 36, art. 3 et 4, clarius q. 40, art. 4, quibus in locis aliqui etiam ex modernis Thomistis illam impugnant, et Gregorius, in 1, d. 12, qui maxime objicit, quia si daretur constitutum illud ex spiratione activa, et essentia immediate, illud esset persona, et daretur quaternitas in Deo. Hoc tamen non est efficax argumentum, ut constat ex dictis a nobis supra de hoc Deo essentialiter subsistente, nam eadem proportione philosophantur Gabriel, et alii

auctores in præsentia. Illud enim constitutum non ponitur incommunicabile, sed commune Patri, et Filio, et ideo negatur esse persona, nec ponitur in re distinctum ab ipsis: et ideo non auget numerum rerum, nec subsistentiam, nec quaternitatem in Deo efficit.

4. *Fundamentum.*—*Evasio.*—Ratio ergo esse debet, quia spiratio activa ut sic, seu ut dicitur esse quarta relatio, non unitur immediate essentiæ, ut essentia est, sed Patri, et Filio, quos secundum ordinem rationis supponit spirantes, ergo non potest Spiritus sanctus immediate procedere ab aliquo constituto ex illa spiratione, et essentia. Consequentia evidens est. Antecedens autem probatur primo, ex differentia, quam divus Thomas, dicta quæst. 40, art. 4, constituit inter Paternitatem, et spirationem activam, quod Paternitas, ut proprietas, constituens personam generantem, supponitur generationi, spiratio autem sub nulla ratione supponitur ad productionem Spiritus sancti, quia non est necessaria ad personam constituendam, quæ est principium Spiritus sancti. Et ratio differentie clara est, quia ante Paternitatem, non supponitur aliquid constitutum, quod possit esse principium productionis ad intra, ad spirationem autem activam jam supponitur. Sed instant, quia persona illa, ut constituta Paternitatis proprietate supponitur ut principium sufficiens productionis per intellectum, non vero, ut principium productivum per voluntatem: ergo supponi etiam debet constitutum per spirationem activam.

5. *Refellitur, et ratio roboratur.*—Sed contra hoc objicio (et est potissima ratio, quæ in hac materia me movet) quia idem est sufficiens, et immediatum principium productionis per voluntatem, quod est principium productionis per intellectum, ergo sicut Pater, ut constitutus sua proprietate personali immediate generat, ita etiam immediate spirat, et e converso, sicut non potest dari constitutum commune immediate producens per intellectum, ita nec per voluntatem. Consequentia clara est. Antecedens patet, quia amor procedit ex cognitione, unde idem est amans, qui est intelligens, ergo idem etiam immediate producit amando, qui producit intelligendo. Quæ ratio in Patre convincit. Potest autem instari in Filio, quia ille non producit intelligendo. Verumtamen etiam ad Filium est cum proportione applicanda. Quia licet ille non sit principium productionis per intellectum, quia per illam accipit esse, tamen supponitur per-

sona intelligens ante productionem per voluntatem, ergo jam constitutus sua proprietate, sicut immediate amat cum Patre, ita etiam immediate producit quidquid per illum amorem naturaliter produci potest. Patet consequentia, quia jam habet voluntatem, et amorem cum prioritate originis ad processionem voluntatis: ergo habet cum tota fecunditate, et cum omnibus requisitis ad illam productionem. Non igitur constitutum aliquod commune, sed Pater, et Filius immediate spirant.

6. *Ad fundamentum contrarium.*—De primo fundamento contrariæ sententiæ dicam in capitibus sequentibus, nunc negatur consequentia: nam ad unitatem spiratoris non est necessarium illud constitutum, quod etiam facile constare potest ex dictis supra de unitate trium personarum in relatione hujus Dei. Alia item ratio multa petit, quæ in superioribus tractata sunt, et ideo breviter adverte, hoc nomen, *Spirator*, dupliciter sumi posse, primo, prout est concretum originis tantum, sicut genitor: secundo, ut est formale relativum, sicut Pater: hic ergo non accipitur posteriori modo, et ideo argumenta, quæ sumuntur a relatione spirationis activæ, non faciunt ad rem præsentem. Sumitur ergo priori modo, quatenus ab ipsa virtute, et actu spirandi denominatur, sic autem spirator non habet aliam subsistentiam notionalem præter personales subsistentias Patris, et Filii: nam illæ sunt veluti conditio sufficiens ad talem productionem, cujus formale principium est voluntas. Hinc vero consequenter inferitur, etiam relationem spirationis activæ non habere propriam, et peculiarem subsistentiam relativam, quia nostro modo intelligendi advenit personis subsistentibus incommunicabiliter, et illis quasi adhæret, solumque propter summam identitatem est substantialis relatio.

7. *Objectio.*—Sed objicitur, quia sicut intelligere essenziale convenit prius ratione divinæ essentiæ, quam relativæ proprietates, ita etiam diligere essenziale est eodem modo prius, quam relationes, sed ad divinam naturam, ut habentem intelligere essenziale, consequitur immediate relatio Paternitatis, per quam completur principium quod generandi ad intra, et ipsa etiam divinitas completur quodammodo in ratione principii quo ejusdem generationis: ergo etiam ad eandem naturam divinam, ut essentialiter amantem consequitur immediate aliqua proprietas, vel quasi forma complens principium quod spirandi, et suo e-

tiam modo voluntas divina completur in ratione principii quo spirandi. Hæc autem forma non est, nisi relatio spirationis, neque alia intelligi potest; ergo sicut principium generandi completur immediate ex divinitate, et relatione principii in illo genere processionis, ita principium spirandi immediate quasi constituitur ex eadem divinitate, et relatione principii in illa specie. Ergo hoc constitutum est immediatum principium spirandi et Spirator: Pater autem, et Filius in tantum spirant, in quantum sunt unus ille, et communis Spirator.

8. *Responsio.* — Respondeo primo, totam hujus objectionis fabricam niti falso fundamento, quia supra ostendi, ex divinitate nullam relationem peculiarem resultare ratione actus intelligendi, ut est veluti quidam actus ultimus, qui a nobis concipitur per modum operationis immanentis, quia ex tali actu non resultat personalitas aliqua, sed natura sic intelligens essentialiter, supponitur subsistens etiam essentialiter. Quod autem talis natura ex se absolute subsistens habeat etiam aliquam subsistentiam incommunicabilem ex illa immediate quasi resultantem, non est propter actum intelligendi, vel amandi, sed ex se id habet, quia est natura substantialis infinita et fecundissima, ac realiter communicabilis. Unde ad formam argumenti respondetur, negando minorem in sensu, in quo assumitur. Adde præterea, etiamsi in bono sensu concedatur totus prior discursus, vel syllogismus: falsam esse secundam minorem subsumptam, et ideo nihil referri. Nego igitur illam relationem, quæ consequitur immediate ad divinitatem, ut essentialiter diligentem, esse spirationem activam: nam hæc solum consequitur ad ipsam actualem spirationem, sed esse eandemmet Paternitatem, quæ Patrem constituit, non solum in ratione principii quod generandi, sed etiam spirandi. Non dico constituere ipsum in ratione jam spirantis, quasi actualiter, neque habere rationem formæ referentis illum ad Spiritum sanctum, sed solum complere principium, quod spirare potest et esse conditionem sufficientem, ut divinitas illi conjuncta sit principium quo, non solum generandi, sed etiam spirandi. Cum ordine tamen connaturali, cum quo tale principium necessario exit in actum generandi, prius ratione, quam in actum spirandi.

9. Ex quo ordine sequitur duplex differentia intra illam proprietatem, ut complet principium generandi, vel spirandi. Una est, quia

principium generandi ita constituit, ut non admittat consortem (ut sic dicam) in illa ratione principii, quia illa est prima origo, et illa prima persona non admittit aliam æque primam in origine, id est, quæ sit ante omnem originem. Ut vero complet principium spirandi admittit consortem, quia illa prima persona sic constituta, generando dat genito et voluntatem suam, et aliam relationem, quæ potest etiam complere principium quod spirandi et esse sufficiens conditio, ut divinitatis sit principium quo. Et ita licet proprietas prima constituat principium quod spirandi, non tamen sola, quia etiam secunda proprietas hoc potest complere, quatenus cum prima convenit in hoc, quod est ante originem per voluntatem. Altera differentia est, quod illa prima proprietas non solum constituit personam primam in ratione subsistentis sufficientis ad generandum, sed etiam refert illam ad genitum, quia ille est primarius terminus ejus, quamvis autem constituat eandem personam in ratione subsistentis sufficientis ad spirandum, non tamen refert illam personam ad terminum processionis secundæ, per se ipsam formaliter, ut Paternitas est, sed per novum respectum ratione distinctum, qui intelligitur resultare in tali persona ex productione Spiritus sancti. Sicut etiam Filiatio constituendam secundam personam sufficienter ad subsistendum incommunicabiliter, et ad operandum, et ad spirandum refert quidem illam ad Patrem, non tamen ad Spiritum sanctum, sed refertur ad illum per relationem quasi resultatem ex processione quæ eadem omnino est cum spiratione Patris, ut supra visum est. Nulla est ergo unica relatio, quæ constituat personam spirantem, vel spiratorem communem subsistentem relative, sed sola est relatio referens Patrem et Filium ad Spiritum sanctum, quos supponit immediate producentes eundem.

CAPUT V.

SIT-NE IN PATRE ET FILIO UNA ET EADEM SPIRANDI VIRTUS.

1. *Sensus questionis exponitur.* — Unum ex præcipuis argumentis, quod Græci adversus Latinos semper objecerunt, est, quia si Spiritus sanctus a Filio et Patre procederet, duo haberet principia, quod et divinæ simplicitati, et personarum consubstantialitati repugnare videtur. Ut ergo Ecclesia Romana illis responderet, ac satisfaceret, docuit tam in Concilio

Lugdunensi, in capite unico de Summa Trinitate in 6, quam in Concilio Florentino, sessione 24, Spiritum sanctum procedere a Patre, et Filio tanquam ab uno principio. Quod dogma in hoc capite a nobis explicandum est. Tria etiam puncta postulat. Primum, an in Patre et Filio sit una, et eadem virtus spirandi, et quomodo necessaria sit. Secundum, quomodo dualitas personarum concurrat, vel necessaria sit ad Spiritus sancti productionem. Tertium, an cum hoc stet vera unitas spiratoris, seu principii Spiritus sancti.

2. *Dubitandi ratio.* — Circa primum igitur ratio dubitandi est, quia vel est sermo de unitate reali, seu numerica, vel solum de unitate rationis: hoc posterius dici non potest, alioqui Pater, et Filius non essent reipsa unum principium, sed plura. Primum autem non videtur possibile, quia virtus spirandi est quid notionale: nihil autem notionale unum, et idem secundum rem est commune Patri, et Filio, ergo. Major clara est, quia illa virtus non est communis omnibus personis. Minor autem videtur affirmari a Basilio, Epist. 43, dicente: *Filius nullam prorsus notionum communicationem secundum proprietatem suam, tam cum Patre, quam cum Spiritu habet.* Ratione etiam ostenditur, quia licet relatio spirationis activæ communis sit Patri, et Filio, tamen illa est consequens actum spirandi, et consequenter supponit virtutem spirativam: ergo hæc virtus non includit illam relationem: ergo ratione illius non est virtus spirandi communis secundum rem Patri, et Filio, ergo solum potest esse communis secundum rationem quantum ad illud notionale, quod includit.

3. *Resolutio.* — Nihilominus dicendum est, in Patre, et Filio unam tantum esse virtutem spirandi, eandem numero, et utriusque realiter communem. Est res certa, et in ea conveniunt omnes theologi referendi capite sexto et septimo, quia necessario sequitur ex prædicto dogmate tradito in dictis Conciliis. Nam si Pater, et Filius cum distinctione personali haberent etiam virtutes spirandi realiter distinctas, nihil superesset, propter quod dici possent unum principium vere, ac in re ipsa, prout dicta Concilia loquuntur. Item aut virtutes illæ essent partiales, aut totales. Primum dici non potest, alias quælibet earum imperfecta esset, et neutra persona esset simpliciter principium Spiritus sancti, sed ex utraque quasi per collectionem quamquam coalesceret integrum principium Spiritus sancti. At hæc sunt plane absurda, quæ Græci inferebant, et Concilia

propter illa vitanda definiunt, utramque personam esse unum principium. Si vero dicatur secundum, scilicet, illas virtutes esse totales, aperte sequitur duas personas esse duos spiratores substantive, quia ad multiplicationem substantivi nihil amplius requiritur, quam quod personæ, et formæ multiplicentur. Præterea ex unitate actus, seu originis, et termini adæquati recte etiam colligitur una virtus tali actui proportionata, et adæquata. Denique ratio a priori est, quia hæc virtus non est aliud, quam voluntas, seu amor Patris, et Filii, ut in libro primo et secundo dictum est, constat autem ex dictis in libro quarto voluntatem, et dilectionem esse eandem numero in Patre, et Filio, ergo et virtus spirandi est una. Quæ rationes non solum probant, hanc virtutem in re esse unam, sed etiam ostendunt, talem unitatem hujus virtutis per se, et ex intrinseca ratione talis productionis esse necessariam, tum propter unitatem simplicissimam actus, et termini ejus, tum etiam quia intrinsece requirit infinitatem simpliciter, et ideo illa virtus multiplicabilis non est.

4. *Ad rationem dubitandi.* — *Aliquorum responsio.* — Ad difficultatem autem in principio positam, quod attinet ad testimonium Basili, jam dictum est, illum loqui de notionibus convenientibus personis secundum proprietates personales, ut constat ex illo verbo *secundum proprietatem suam.* Quod vero pertinet ad rationem, aliqui convicti illo argumento dicunt, spirationem activam, licet videatur consequi originem, quatenus exercet officium referendi, tamen secundum se, et prout est proprietas quædam, antecedere originem, et complere virtutem spirandi quantum ad id notionale, quod includit. Quia alias virtus illa, quantum ad id totum, quod includit, non esset realiter communis. Item quia sine illa non potest intelligi notionalis amor per quem Spiritus sanctus producitur.

5. *Rejicitur.* — Hæc vero sententia est manifesta contra D. Thomam, quæst. 40, art. 4, et repugnat his, quæ diximus capite præcedenti. Unde et ex illis etiam impugnari potest, ob quam illa relatio constituens principium producendi, necessaria sit ad virtutem spirandi, et hoc non, quia non complet formaliter virtutem amandi, et quia in libro primo ostensum est, amorem notionalem non includere formaliter relationem, quod etiam de virtute productiva ad intra ostendimus libro septimo. Vel est necessaria solum ut conditio requisita, et hoc etiam dici non potest, quia nec neces-

saria est ad constituendam personam Patris, vel Filii, supponuntur enim constitutæ suis proprietatibus, neque etiam ut se mutuo amant, nam ad hoc sufficit infinita voluntas, in qua subsistunt, nec denique ut se amando producant, nam ad hoc etiam satis est, ut in eadem voluntate personaliter subsistant absque origine per eandem voluntatem, nam quidquid ultra requiritur, sine causa, vel ratione dicitur.

6. *Vera responsio.* — Dico ergo, virtutem spirandi de formali dicere absolutum, scilicet, voluntatem, vel amorem. (Quod absolutum est per se, ac formale principium quo, talis productionis) connotare autem relationem personalem tanquam conditionem necessariam in principio quod, productivo Spiritus sancti. Hæc ergo conditio non est una, et eadem secundum rem in Patre, et in Filio, quia in Patre est Paternitas, et in Filio Filiatio, utraque enim sufficit ad complendam virtutem spirandi, ut in superioribus fuse explicatum est, videlicet, quatenus inter se conveniunt in hoc, quod utraque est absque productione per voluntatem: hoc enim satis est, ut quælibet illarum personarum possit esse principium per voluntatem producens, imo unum ex altero necessario sequitur. Neque inde fit, ut virtus spirandi non sit una, et eadem realiter in utraque persona, quia virtus non dicit conditionem suppositi, sed formam, quæ est principium producendi, ut si unamet albedo esset in duobus subjectis, vel superficiebus unicam esset formale principium, et una virtus disgregandi visum in utraque superficie, licet haberet duplicem extensionem, quæ est conditio necessaria ad disgregandum visum.

CAPUT VI.

AN PATER, ET FILIUS SPIRENT UT DUE PERSONÆ AD SPIRANDUM PER SE REQUISITÆ.

1. *Prima opinio.* — *Fundamentum.* — Multi theologi sentiunt, Spiritum sanctum procedere a Patre, et Filio, ut unum sunt, et pluralitatem illam personarum, licet ex parte naturæ divinæ sit per se, tamen productionem Spiritus sancti esse quasi per accidens personarum Trinitas. Ita sentit Scotus, in 1, distinctione duodecima, quæstione prima, articulo primo et secundo, et Durandus, distinctione undecima, quæstione tertia, licet in modo explicandi aliquo modo differant. Fundamentum est, quia tota virtus spirandi perfectissima est in

qualibet persona, neque in duabus simul perfectior est, quam in singulis, ergo ad spirandum accidentarium illi est, quod sit in duabus personis: quia virtus æque perfecta, æque operari potest, sive sit in uno, sive in multis suppositis. Et confirmatur primo, nam ob hanc causam ad creandum non requiruntur per se plura supposita, quia virtus creandi æque perfecta est in singulis. Unde confirmatur secundo, nam si per impossibile Pater non produceret per intellectum et haberet voluntatem fecundam, sicut nunc habet, posset producere amorem, qui esset Spiritus sanctus, ergo quod nunc non solus, sed cum Filio producat Spiritum sanctum non ideo est, quia per se requiritur concomitantia alterius personæ ad illam productionem, sed quia alias ex fecunditate intellectus divini necessario supponitur simul cum Patre alia persona. Tandem confirmat Scotus, quia si propter aliquid essent necessariae duæ personæ, maxime quia Spiritus sanctus procedit, ut nexus et mutuus amor Patris et Filii, juxta Augustinum 6, de Trinitate, cap. 5, at hoc non refert, quia illa locutio solum addit denominationem rationis, quæ nullam perfectionem addit, nec potest esse necessaria conditio ad spirandum. Unde sine illa posset integre et perfecte produci Spiritus sanctus.

2. *Secunda opinio.* — Contrariam sententiam tenent communiter discipuli D. Thomæ, quam bene tractat Cajetanus 1, p., quæst. 33, art. 4, ubi etiam Torres, et alii, Ferrariensis 4, contra Gentes, cap. 25, Capreolus, in 1, dist. 12, quæst. 1, concl. 4, et idem sentit Marsilius, in 1, quæst. 15, art. 3, Henricus, 1 part., Summæ, art. 54, quæst. 6. Favet D. Thomas, in 1, dist. 11, quæst. 1, art. 2 et 4, ad 2. Nam in hoc ponit aliquod discrimen inter emanationem Spiritus sancti a duabus personis, et creaturam a tribus. Et 1 part., quæst. 36, art. 4, ad 1, dicit: *Spiritum sanctum procedere a Patre, et Filio, quatenus plures personæ sunt*, indicans illam pluralitatem aliquo modo per se requiri ad talem productionem.

3. *Prima ratio.* — Hæc sententia suaderi potest, quia productio amoris per se supponit productionem per intellectum et amor ipse per se procedit, et ab intelligente, et a Verbo concepto, ergo cum Spiritus sanctus procedat ut amor, ejus processio per se supponit processionem Verbi, et ipse Spiritus sanctus per se procedit a Patre et Verbo, ut distincti sunt. Hæc vero ratio non convincit. Recte enim respondet Scotus ad priorem partem, licet amor sup-

ponat per se intelligentiam: tamen quod amor fecundus, seu productivus supponat etiam intelligentiam fecundam, non est per se, seu consequens per locum intrinsecum, ut aiunt. Nam si per impossibile fingamus voluntatem esse magis fecundam quam intellectum, ut posset dari productio per voluntatem, satis esset supponere intelligentiam, quamvis sterilem (ut ita loquar) et tunc productio amoris esset ab uno et non a duobus. Unde quod dicebatur de productione amoris a Verbo, tunc non habet locum, quia non esset proprium verbum productum, sed conceptus essentialis, et ideo non est formaliter dictum, quia amor, vel productio amoris per se non supponit dicere, sed intelligere, quod per se loquendo esse potest in eo, qui non producit verbum. Et præterea, in nobis juxta veriore sententiam, verbum non est principium activum et productivum amoris, et in Trinitate divinum Verbum non est principium Spiritus sancti ex eo præcise, quod est Verbum productum, sed ex eo, quod est Verbum intelligens et consequenter est simul cum Patre amans.

4. *Secunda ratio.* — Sed additur secunda ratio, quia hoc ipsum est de intrinseca ratione et notione Spiritus sancti, scilicet, quod procedat a duabus personis invicem se amantibus. Tum quia est amor, non utrumque, sed ut nexus duorum, ut ex Augustino referebam et tradit etiam D. Thomas, 1 part., quæst. 37, art. 1, et dicemus inferius. Tum etiam, quia Spiritus sanctus est amor perfectus, pertinet autem ad perfectionem amoris, ut sit per modum amicitiae, et concordiae inter plures, ut late prosequitur Richardus de sancto Victore, lib. 3, de Trinitate, cap. 7, et sequentibus. Verumtamen hæc ratio convincit quidem de facto, Spiritum sanctum procedere a duabus personis: quia de facto est nexus duorum, non vero probat, hoc per se convenire Spiritui sancto ex vi suæ proprietatis personalis. Quando enim Augustinus dicit Spiritum sanctum esse nexum, non dicit, denominationem hanc illi convenire sub illa formalitate, seu per seitate, sed solum de facto ita esse. Neque etiam hoc formaliter pertinet ad rationem, vel perfectionem amoris, amor enim Patris quatenus diligit se ipsum, non minus perfectus est, quam sit amor Patris et Filii, quatenus se mutuo diligunt, ergo si esse posset Pater prima persona se ipsam diligens, absque Filio, non minus esset productiva per amorem, quantum est ex perfectione amoris.

5. *Prima assertio.* — Ego breviter in hac

re sentio, aliud esse loqui formaliter, ac præcise de productione amoris, vel Spiritus sancti, ut sic, aliud vero de productione hujus tertiæ personæ in individuo, quatenus per hanc proprietatem personalem constituitur ex vi suæ processionis. Primo ergo assero ad productionem amoris, vel Spiritus sancti per se non esse necessariam pluralitatem personarum. Hoc videntur mihi convincere tam rationes factæ pro opinione Scoti, quam ex his, quæ dicta sunt circa rationes secundæ opinionis. Hoc etiam videntur mihi supponere sanctus Thomas, Scotus et omnes, qui interrogant, si Spiritus sanctus non procederet a Filio, an distingueretur ab illo; supponunt enim in tali hypothesi processionem a solo Patre mente conceptam, ac subinde quod sit ab una tantum persona. Denique ex creaturis possumus argumentum sumere: nam in eis est processio amoris et verbi, et utraque est ab una persona tantum, propterea, quod verbum productum a creatura imperfectum est, neque est persona amans, nec intelligens, quod ergo in Deo processio amoris sit a duabus personis, non est formaliter, ac præcise ex perfectione amoris, sed ex eo, quod verbum productum est perfectum, ac personaliter subsistens et eadem voluntate cum Patre amans.

6. *Secunda assertio.* — Secundo nihilominus assero ad productionem Spiritus sancti in hac numero personali proprietate quam nunc habet, conditionem necessariam fuisse, ut virtus spirandi prius ratione, seu origine in duabus personis Patris, et Filii personaliter subsisteret. Probatur ex principiis positis, quia Spiritus sanctus prout nunc procedit, ex vi suæ proprietatis dicit habitudinem relativam ad Patrem, et ad Filium, ergo per se respicit, et requirit utramque personam ad suam productionem. Antecedens constat ex supra dictis, quia Spiritus sanctus non procedit immediate ab aliquo subsistenti communi Patri, et Filio, sed ab ipso Patre, et Filio, ut constitutis propriis relationibus. Et ideo recte dicit Cajetanus, loco proxime citato, Spiritum sanctum procedere a Patre, et Filio, quatenus Pater, et Filius sunt, ita hoc intelligendo, ut illa particula, *quatenus*, reduplicet conditionem necessariam ad spirandum. Consequentia autem utraque probatur, quia terminus relationis passive originis est illud ipsum quod est principium talis processionis, quatenus proxime constituitur aptum ad talem productionem. Item quia relatio per se recipit suum terminum adequatum, neque secundum hanc habitudinem